

ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΜΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΗΜΕΡΑ: Η ΔΗΜΕΡΙΔΑ «ΤΟ ΝΕΟ ΚΟΜΜΑΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

*Λαμπρινή Ρόρη**

Η τρέχουσα δεκαετία έφερε στο προσκήνιο νέα χαρακτηριστικά στη σύνθεση και στους συσχετισμούς του κομματικού συστήματος. Το τέλος της εκλογικής κυριαρχίας του ΠΑΣΟΚ που –με ένα βραχύ διάλειμμα (1989-1993)– κυβέρνησε από το 1981 έως το 2004, αλλά και η εμφάνιση του ΛΑΟΣ το 2000, ενός νέου κόμματος στα δεξιά της Ν.Δ., αποτελούν τις πρώτες ενδείξεις αλλαγής του κομματικού σκηνικού. Οι βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου 2007, αν και επιβεβαίωσαν την κυριαρχία της Ν.Δ. σε εκλογικούς όρους, αποτυπώνουν νέους κομματικούς συσχετισμούς. Για πρώτη φορά μετά το 1996 η βουλή έχει πεντακομματική σύνθεση. Ο δικομματισμός συρρικνώνεται, με τη μετατόπιση σχεδόν του 10% των εδρών από τα μεγάλα προς τα μικρά κόμματα. Τα κόμματα της Αριστεράς ενισχύονται, ενώ το ΛΑΟΣ αποκτά κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Η μετεκλογική περίοδος προσθέτει νέα δεδομένα στο κομματικό παιχνίδι, με την εσωκομματική κρίση στο ΠΑΣΟΚ, τη δημοσκοπική άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ και την εκλογή του Αλέξη Τσίπρα στην ηγεσία του να βρίσκονται στο κέντρο των εξελίξεων.

Η ανάλυση του νέου αυτού πολιτικού σκηνικού αποτέλεσε το αντικείμενο της επιστημονικής διημερίδας που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας στις 3 και 4 Απριλίου 2008, από τα τμήματα Διεθνών και Ευρωπαϊκών, Οικονομικών και Πολιτικών Σπουδών και Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών. Οι εργασίες οργανώθηκαν σε επτά ενότητες και δύο στρογγυλά τραπέζια. Συμμετείχαν τρεις πολιτικοί, 16 διδάσκοντες σε ελληνικά και ξένα πανεπιστημιακά ιδρύματα, επτά διδάκτορες και 12 υποψή-

* Η Λαμπρινή Ρόρη είναι υποψήφια Διδάκτορας Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Paris I, Sorbonne (CRPS).

φιοι διδάκτορες. Σχηματικά, θα μπορούσαμε να ταξινομήσουμε τις ανακοινώσεις στις ακόλουθες πέντε θεματικές.

Η πρώτη αφορά τη δομή του κομματικού συστήματος και περιλαμβάνει εργασίες που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν την αναδιάταξη των συσχετισμών μεταξύ μεγάλων και μικρών κομμάτων, αλλά και την επίδραση των εκλογικών νόμων και της κατανομής των εδρών ανά περιφέρεια στην εκλογική συμπεριφορά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον επιδείχθηκε για το κατά πόσον η δημοσκοπική στροφή των ψηφοφόρων από τον δικομματισμό στα μικρά κόμματα υποδηλώνει μια συγκυριακή αντίδραση ή πρόκειται για μονιμότερη τάση. Σκιαγραφήθηκε το κοινωνικοδημογραφικό και ιδεολογικοπολιτικό προφίλ των μετακινούμενων, αλλά και οι λόγοι της εκλογικής τους μεταστροφής (Βερναρδάκης, Τοίρμπας). Το ελληνικό κομματικό σύστημα από το 1996 μέχρι το 2007 προσεγγίστηκε μέσω της συσχέτισης μεταξύ αριθμού εδρών των εκλογικών περιφερειών και αριθμού κομμάτων, προκειμένου να ερευνηθεί αν υπάρχει διαφοροποίηση στην εκλογική συμπεριφορά των τοπικών κοινωνιών σε σύγκριση με τα εθνικά αποτελέσματα (Σκρίνης). Παρουσιάστηκε επίσης μελέτη των επιδράσεων της μείωσης του εκλογικού ορίου στο 42% στις εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης του 2006, στις στρατηγικές των μικρών κομμάτων και των «ναρτατών», καθώς επίσης και στις επιλογές των ψηφοφόρων (Ρουσοιάς, Νέζη). Τέλος, καταδείχθηκε ότι νέες διαιρετικές τομές και αξίες που δομούν τα κομματικά συστήματα και καθορίζουν την εκλογική συμπεριφορά σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης δεν έχουν ανάλογη βαρύτητα στην ελληνική περίπτωση, με την εξαίρεση της τομής κοσμοπολιτισμού-εθνοκεντρισμού η οποία φαίνεται να αποτελεί το υπόστρωμα στην αντιπαράθεση ΣΥΡΙΖΑ-ΛΑΟΣ (Τσατοάνης).

Μια δεύτερη θεματική ενότητα συγκροτήθηκε από ανακοινώσεις που εστίασαν στις οργανωτικές και ιδεολογικές μεταβολές των κομμάτων εξουσίας. Οι μελέτες στηρίχθηκαν στην εφαρμογή θεωριών από τη διεθνή βιβλιογραφία στην ελληνική περίπτωση –όπως η τροποποίηση του νόμου της καμπυλόγραμμης ανισότητας στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ (Τριανταφύλλου)– αλλά και στην καταγραφή των συνεπειών εφαρμογής νέων διαδικασιών (συμμετοχική λειτουργία, ανοικτή εκλογή αρχηγού) τόσο για το κόμμα που τις υιοθετεί, όσο και για τα άλλα (Σαουλίδης, Χατζηπαντελής). Η ηγεσία των κομμάτων αποτέλεσε και αυτή αντικείμενο διαφόρων εργασιών. Οι σχέσεις ηγεσίας και οργάνωσης παρουσιάστηκαν μέσα από ένα συνθετικό μοντέλο ερμηνείας της παρατεταμένης ήττας του ΠΑΣΟΚ (Παπάς), ενώ προσεγγίστηκε και η διαμόρφωση του μεταπολιτευτικού μοντέλου κομματικής

ηγεσίας μέσα από τις πολιτικοκοινωνικές συνθήκες (Παστιάδης). Παρουσιάστηκε επίσης η δυναμική του διαδικτύου ως μέσου έκφρασης μιας ενεργητικής κοινής γνώμης σε σχέση με την εκλογή αρχηγού στο ΠΑΣΟΚ, σε αντιστοιχία με την κλασική έκφραση της κοινής γνώμης μέσα από έρευνες (Ζαφειρόπουλος, Βράνα).

Σε μια τρίτη ομάδα ανακοινώσεων θα μπορούσαμε να ταξινομήσουμε τις εργασίες που ασχολήθηκαν με τη φυσιογνωμία των μικρών κομμάτων του ελληνικού πολιτικού συστήματος (ΚΚΕ, ΣΥΡΙΖΑ, ΛΑΟΣ). Οι προσεγγίσεις αυτές εστίασαν, αφενός, στις εκλογικές στρατηγικές και επιδόσεις (Μαραντζίδης, Τοιράς) και, αφετέρου, στην ιδεολογική, κοινωνιολογική και δημογραφική εξέλιξη της ταυτότητας των κομμάτων αυτών (Γεωργιάδου, Τσακατίκα, Μπίστης, Ξεζωνάκης). Οι δύο αυτές παράμετροι βρήκαν κοινό τόπο στην προσπάθεια ερμηνείας της ψήφου προς τα κόμματα αυτά μέσα από το δίπολο διαμαρτυρία-θετική επιλογή.

Η ευρωπαϊκή ενοποίηση αποτέλεσε μια επιπλέον διάσταση στη μελέτη του σύγχρονου ελληνικού κομματικού τοπίου, μέσα από τρεις διαφορετικές όψεις: πρώτον, ως προνομιακό πεδίο ενασχόλησης των κομματικών ελίτ και της εκτελεστικής εξουσίας έναντι των κομμάτων ως συλλογικών υποκειμένων και της ενεργής πολιτικής δράσης των εθνικών κοινοβουλίων αντίστοιχα (Πασσάς): δεύτερον, ως εξωτερικό ερέθισμα που, σε συνδυασμό με ενδογενείς στα κόμματα παράγοντες και σε συνάρτηση με τον πρωταρχικό τους στόχο, επιφέρει αλλαγές στη φυσιογνωμία τους (Λευκοφρύδη): και, τρίτον, ως πεδίο επιρροής και πλαίσιο διαμόρφωσης της εθνικής εξωτερικής πολιτικής που δομεί τον κομματικό ανταγωνισμό (Κατριβέσης, Αναγνώστου).

Η τελευταία θεματική ενότητα έθεσε τη μελέτη της Ν.Δ. και του ΠΑΣΟΚ σε συγκριτικό πλαίσιο. Η Ν.Δ. εξετάστηκε σε δύο ανακοινώσεις: η πρώτη εστίασε στα προεκλογικά προγράμματα του κόμματος προκειμένου να διερευνηθεί ομοιότητες και διαφορές με τον προγραμματικό λόγο μελών της συντηρητικής και της χριστιανοδημοκρατικής οικογένειας (Κωνσταντινίδης): η δεύτερη χρησιμοποίησε μια σύνθεση των μοντέλων ιδεολογίας και ικανότητας στις περιπτώσεις της Ν.Δ. και των βρετανών Συντηρητικών προκειμένου να αναδείξει τις εκλογικές στρατηγικές των συγκεκριμένων κομμάτων σε δύο εκλογικές αναμετρήσεις μετά το 2000 και το ειδικό βάρος καθενός εκ των δύο κριτηρίων στην εκλογική συμπεριφορά (Κατοανίδου). Το ΠΑΣΟΚ προσεγγίστηκε επίσης από δύο εργασίες: η πρώτη συνέκρινε την πολιτική και εκλογική κυριαρχία του στο διάστημα 1981-2004 με αυτή του PSOE κατά την περίοδο 1982-1996, εξετάζοντας την επίδραση ποικίλων παραγόντων, όπως

η εφαρμοζόμενη πολιτική, η αντιπολιτευτική πρόταση ή τα αιτήματα της κοινής γνώμης (Μοσχονάς, Παπανάγνου)· η δεύτερη συνέκρινε τις οργανωτικές αλλαγές και τις στρατηγικές των εσωκομματικών δρώντων στο ΠΑΣΟΚ και στο PS μετά τις ήττες τους το 2004 και το 2002 αντίστοιχα, προσπαθώντας να αναδείξει την πολυπλοκότητα των παιχνιδιών που διαδραματίζονται στο εσωτερικό ενός κομματικού οργανισμού, το ειδικό βάρος των κομματικών παραδόσεων, αλλά και τις υποχρεώσεις που θέτει το θεσμικό πλαίσιο στον κομματικό μετασχηματισμό (Ρόρη).

Οι εργασίες του συνεδρίου τροφοδοτήθηκαν από δύο συζητήσεις μεταξύ πολιτικών επιστημόνων και πολιτικών. Η πρώτη πραγματεύθηκε το ζήτημα της κρίσης των θεσμών και τη διαφθορά, εξετάζοντας τον ρόλο των ΜΜΕ στο πολιτικό παιχνίδι. Από την πλευρά των πολιτικών επιστημόνων, ο Θ. Διαμαντόπουλος έδωσε έμφαση στις θεσμικές μεταρρυθμίσεις, υπογραμμίζοντας τη σημασία του εκλογικού νόμου στο θέμα· ο Ηλ. Κατσούλης ανέδειξε τον ρόλο της κουλτούρας στην παραγωγή της διαφθοράς, θέτοντας την έλλειψη εμπιστοσύνης και την κοινωνική καχυποψία στην καρδιά του προβλήματος· και ο Γ. Μαυρογορδάτος άσκησε κριτική στον κατά τη γνώμη του καταγγελτικό λόγο για τη διαφθορά, που τροφοδοτεί τη στασιμότητα. Από την πλευρά των πολιτικών, ο Ν. Κωνσταντόπουλος αναφέρθηκε στην ανάγκη αντιμετώπισης του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων, ενώ ο Σ. Μάνος έκανε μια σειρά προτάσεων προκειμένου να εξυγιανθούν οι σχέσεις ΜΜΕ και πολιτικής. Στο δεύτερο στρογγυλό τραπέζι δόθηκαν διαφορετικές ερμηνείες στις εξελίξεις στο κομματικό τοπίο. Ο Ηλ. Νικολακόπουλος υπογράμμισε ότι η σημερινή ρευστότητα έχει αναλογίες μεγέθους με εκείνη που είχε καταγραφεί δημοσκοπικά το 1998, με τη διαφορά ότι στην παρούσα φάση οι μετακινήσεις βρίσκουν μια θεσμική έκφραση μέσω του ΣΥΡΙΖΑ, ενώ το 1998 κατευθύνονταν προς το λευκό. Ο Μ. Σπουρδαλάκης διέκρινε τη διαμόρφωση τριών πόλων στο κομματικό σύστημα, ενώ ο Θ. Χατζηπαντελής διέγινωσε μια κρίση της δημοκρατικής λειτουργίας. Τέλος, ο Α. Λοβέρδος ανάγινωσε μεν τις εξελίξεις ως κρίση του δικομματισμού, αλλά υπογράμμισε ότι, στο δεδομένο θεσμικό πλαίσιο, ο δικομματισμός διαφάνεται ως η μόνη λύση.

Σε γενικές γραμμές, οι εξελίξεις στο ΠΑΣΟΚ και στο ΣΥΡΙΖΑ απασχόλησαν τις περισσότερες εργασίες και συζητήσεις. Αν και υποστηρίχτηκε ότι πρόκειται για ένα κομματικό σκηνικό που ίσως προημνύει περαιτέρω αλλαγές, οι απόψεις συνέκλιναν στο ότι είναι μάλλον αδύνατο να εκτιμηθεί με βεβαιότητα αν οι διαφαινόμενες τάσεις έχουν προσωρινό ή μόνιμο χαρακτήρα.

Οι εργασίες της διημερίδας χαρακτηρίστηκαν από την προσήλωση στους κανόνες της επιστημονικής έρευνας, τη διατύπωση υποθέσεων εργασίας για μελλοντική έρευνα και την υιοθέτηση συνδυαστικής μεθοδολογίας. Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι η διημερίδα ανέδειξε τη στροφή της νεότερης γενιάς επιστημόνων προς την ποσοτική μέθοδο μέσα από τη χρήση εμπειρικών ερευνών και βάσεων δεδομένων, αλλά και την ευρεία χρήση της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής και των διαιρετικών τομών στη μελέτη των πολιτικών κομμάτων και του κομματικού συστήματος.



Κυκλοφορεί

Ν. ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ (επιμ.)

Η ΕΛΛΑΔΑ
ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Παρελθόν, παρόν, μέλλον

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

ISBN 978-960-310-330-1
Σελίδες 424

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ - ΛΕΣΧΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Σόλωνος 84, τηλ. 210 36 08 180, 210 36 02 646, FAX 210 36 12 092
http://www.themelio-ekdoseis.gr e-mail: info@themelio-ekdoseis.gr